

Илышыже сылнымут лийын

Евсеева Мария Тимофеевна

Слайд 2.

Мемнан шочмо марий мландына уста енже – влак дене эре кугешнен да кызытат кугешна. Нунын кокла гыч иктыже – Мария Тимофеевна Евсеева

Слайд 3

Туналеш ялем гыч

Мыйын илыш корно,

Родина ялем гыч туналеш

Шочмо вер – шоремын

Пиалан йолгорно

Илышнан кугорнышко луктеш

Слайд 4

М.Т. Евсеева 1920 ий 21 декабрьште Морко район Шале сельсовет Азъял ялеш шочын. Ачаже – кумдан палыме кугу талантан этнограф лийын. Аваже кресаньык удырамаш. Ачаже паша дене турло кундемлаш коштын, сандене пашам удырамаш – влак шуктен шогеныт. Ешыште эн кугу йоча лийын сандене чыла пашамат ыштен ончашыже логалын.

Слайд 5

1928 ий гыч 1936 ий марте Азъял туналтыш да шымияш школышто тунемеш. 1936 ийыште Морко педучилищыш тунемаш пура, а тунем пытарымекше Волжский район Эмеково шымияш школышто, варажым Азъял шымияш школышто пашам ышта. Пашам ыштыме жапыштак Н.К. Крупская лумеш пединститутышто тунемеш. Эше Морко педучилищыште тунеммыже годым сылнымутан произведений влакым возаш туналын. Литературный кружокын активный членже лиеш.

Слайд 6

1930 ийлаште ачажым калык тушман семын репрессировартленит. Тидыже М.Т. Евсеевалан ончыкылык илышыжлан пеш кугу чаражым ыштен. Тудым «Калык тушманын удыржо» маныныт. Но М.Т. Евсеева чыла тиде йосым, нелылыкым сенен лектын.

Слайд 7

1946 ийыште тудын икымше повестьше «Илыш савыра» лектеш. Тиддеч вара тудо лудшылан писатель семын палыме лиеш. 1952 ийыште «Шулдыран жап» повестьше лектеш. 1975 ийыште «Мондалтдыме жап». Возымо повесть ден ойлы-машыже – влак 1960 ийыште йошкар – Олаште «Илышын чеверже» луман книгаш печатлалтеш.

Слайд 8

Тидын деч посна калык коклаште поро кумылан, мыскараче улмыж дене ойыртемалтын. Пеш чот сай гармоньым шоктен моштен. Тунемше – влакым пошкудо яллашке концерт дене коштыктен, ял калыкым куандарен. Но эн тунжо : гармоньым шоктымыж годым шкенжым лыпландарен. Пошкудо – влакат М.Т. Евсеевам порын шарнат. Шонымыжо очыни шуко лийын, но чылажым шуктен огыл. 1970 ийыште илыш дене чеверласен. Ме самырык тукум, тудым порын шарнаш туналына

Мария Евсееван сылнымут шондыкшо веле огыл, сылнысем шондыкшат моткоч поян лийын. Чыла тиде лыжга сем – влакым гармонь почешь йонгалтарен. Удыр – каче – влак модмаште мотор семже дене куандарен. Мария Тимофеевна шкенжын произведенийлаштыже ятыр такмак – влакым кучылтын, кудыжым ышке келыштарен возен. Возымаштыже ятыр суян муро-влакым вашлийына. Чыла тидым Мария Евсеева ышке возен. Кызыт тиде муро – влакым марий суянлаште колаш логалеш.

Слайд 9

Пенсионерка Романова Марина Васильевнан шарнымшыже. М.Т. Евсеева писательница да тыгак тале туныктышо лийын. Мемнам 1943 ийыште исотрий да географий дене шымшыше классыште туныктен. Пеш сайын умылтара ыле. Ме тудын урокшым йоратен улына. Мый сайын колыштам ыле, садланак ала – мо эре 5 налынам. Тунам монго пашам ышташ жап лийын огол, ик каныш кечымат каныме огол. Так рушарня – йоча – шамыч шийяш кайыман, изи икшыве – шамыч ломыжыи але чыве терысым поген коштыны. М. Т. Евсеева пырля шияш мия ыле, шкенжым кугуэш шынден огол. Йоча – влак ден епырля веслитлен коштын. Мемнан дене пырля кок Кугу Шале удыр – влак мален иленыт. М.Т. мемнан деке йолташ – удыр семын мия ыле. Икана мемнан классыште ойым лукто : «Айсто ача – авалан да спектакылым шындена- меат келшышна. М.Т. Евсеева «У сасака» пьесым ончыктыш, мыланем Анушын модаш темлыш. Ямылалтмеке калык ончыко лекна. М. Евсеева гармоньым шкеак шоктен. Тыгеракын тудо мемнам туныктен. Кенезым, тунемме ий пытымеке, кугурак – влак дене пырля «Салика» пьесым шындышт. Спектакыль дене Купсола, Энерумбал Шалыш, Шенышту-

рыш миен коштынна. Туныктышына мемнан коклаште веселан эртарен. Садланак очыни тудын возыможо еш кокласе илышым, колхоз паша да самырык – влак нерген ойлылтын. Илышыште чыла айдеме тыгай талантан лийын огеш керт. Садланак нуным мондыман огыл. М.Т. Евсееват родо тукумжо Азъял ялешак верланеныт. Мутлан Евсеев Леонидын, Евсеева Светланан, Евсеева Надеждан да эше ик мынярын кока же улмаш. Кузе от кугешне туды дене, кунам тыйын тукуметым моло каык- влакат пагален шогат. Мария Евсеева нерген йодаш миет гын уло кумылын шарналтат.

Слайд 10

М.Т. Евсееван мурыжо

Шемышданын пеледышыже,

Шеме огол, ошо лиеш.

Идалык коклат, луатшым иет,

Пеш вучалме жапда лиеш.

Уремет мучко мардежет пуалеш,

Тулжо кузе йулалеш.

Меже муралтен колтена да

Чонланда кузе чучалеш

Илыш, илыш маналдет да,

Кидеш кучаш огеш лий.

Олыкыш волен пеледыш семын,

Курлын налашат огеш лий.

Сержат тура, вудшат келге,

Ой, имнем кузе йуктем.

Илышыжат йосо, умыржат кужу,

Ой, умырем кузе шуктем

М.Т. Евсееван книга радамже

- 1. «Агроном» - ойлымаш. «Марий коммуна» - 1970, 21 август.
- 2. «Аваж дене удыржо»- повесть. «Ончыко», 1967.
- 3. «Вашлиймаште» - очерк. «Марий коммуна» - 1948, 10 ноябрь.
- 4. «Ечызе» - почеламут. « Ямде лий» 1942, 1 март.
- 5. «Илышын чеверже» - ойлымаш. « Ончыко»-1959, №5 .
- 6. «Йошкар- Ола» - почеламут. «Марий коммуна» -1941, 3 апрель.
- 7. «Кок бригадир» - ойлымаш. «Ончыко» -1960-№3.
- 8. «Кум удыр» - ойлымаш. «Ончыко» - 1961-№2.
- 9. «Мемнан директорна» - очерк. «Марий коммуна» -1956.
- 10. «Мондалтдыме корно» - повесть. «Ончыко» -1957, 25 июнь.
- 11. «Оласе удыр» - ойлымаш. «Ончыко» -1957-№2.
декабрь.
- 12. «Пелмак Алексей» - ойлымаш. «Ончыко» -1961-№4.
- 13. «Почтальон удыр»- ойлымаш. «Марий коммуна».
- 14. «Шыже» - почеламут. «Рвезе коммунист» -1939, 27 ноябрь.
- 15. «Киса»- ойламаш. «Рвезе коммунист» -1954, 19 декабрь.
- 16. «Кок йолташ»- почеламут. «Родина верч» -1943- №4.
- 17. «Коя пормо»- ойлымаш. «Ончыко»- 1960-№1.
- 18. «Кенеж портылметым вучем» - почеламут. «Марий коммуна» -1941, 8 октябрь.
- 19. «Тений сӱан лийшаш»- почеламут. «Родина верч» -1946-№3.
- 20. «Йоратен вучымаш»- почеламут. «Ончыко»-1950.
- 21. «Полышкалыше»- ойлымаш. «Марий коммуна» -1964, 24 декабрь.

- 22. М. Евсева «Чон ойго да куан серыш корнылаште». «Марий Эл»- 2001.
- 23. Зайниев Г. «Учым ыштыммыла илен да возен». «Кугарня» -2000, 22 декабрь.
- 24. Зайниев Г. «Уралыште вашлиймаш». «Марий коммуна» -1984, 24 июль.
- 25. А. Букетов «А народ ее помнит». «Морко мланде» -1995,
19 декабрь.